

706
878748

Беларуская

мова **8** клас

Дыктанты, пераказы,
пераклады

Дпаможнік для настаўнікаў
агульнаадукацыйных школ,
гімназій, ліцэяў

Пад рэдакцыяй П.А. Міхайлава

Рэкамендавана ўстановай
«Навукова-метадычны цэнтр
вучэбнай кнігі і сродкаў навучання»
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь

2-е выданне

Мінск
«АБЕРСЭБ»
2003

НАЦЫАНАЛЬНАЯ
БІБЛІАТЭКА
БЕЛАРУСІ

УДК 808.26(075.3)
ББК 81.2Бел-922
Б43

Аўтары:

І. Л. Бурак, П. А. Міхайлаў, Т. А. Мытнік, Н. У. Чайка

Рэцэнзенты:

канд. філал. навук, дац. каф. рыторыкі і методыкі выкладання моў і літаратур Бел. дзярж. ун-та **І. М. Саматыя**; настаўнік бел. мовы і літ-ры СШ № 2 г. Маладзечна **Г. Ф. Гусева**

Беларуская мова: Дыктанты, пераказы, пераклады:
Б43 8 клас: Дапам. для настаўнікаў агульнаадукац. шк., гімназій, ліцэяў/І. Л. Бурак, П. А. Міхайлаў, Т. А. Мытнік, Н. У. Чайка; Пад рэд. П. А. Міхайлава. — 2-е выд. — Мн.: «Аверсэв», 2003. — 224 с.

ISBN 985-478-208-5.

Дапаможнік прызначаны настаўнікам і навучэнцам школ, гімназій і ліцэяў для замацавання і ўдасканалвання сваіх ведаў па беларускай мове.

Раздзелы дапаможніка адпавядаюць асноўным навучальным тэмам праграмы агульнаадукацыйнай школы і падручнікаў для навучэнцаў 8 класа.

УДК 808.26(075.3)
ББК 81.2Бел-922

Вучэбнае выданне

Бурак Ірына Леанідаўна
Міхайлаў Павел Аляксандравіч
Мытнік Таццяна Аляксандраўна
Чайка Наталля Уладзіміраўна

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Дыктанты, пераказы, пераклады

8 клас

Дапаможнік для настаўнікаў агульнаадукацыйных школ, гімназій, ліцэяў
2-е выданне

Адказы за выпуск *Дз. Л. Дзямбойскі*

Падпісана ў друк з гатовых дыяпазітываў 24.07.2003. Фармат 84×108^{1/32}. Папера друкарская № 2. Гарнітура «Школьная». Друк афсетны. Ум. друк. арк. 11,76. Ул.-выд. арк. 7,54. Тыраж 5100 экз. Зак. 1669. Пасведчанне № 08-33-0.156048

аб дзяржаўнай гігіенічнай рэгістрацыі прадукту ад 13.12.2003.

Таварыства з дадатковай адказнасцю «Аверсэв».

Ліцэнзія ЛВ № 106 ад 25.07.2002. Кантактны тэлефон (017) 210-18-9.

E-mail: info@aversev.com; www.aversev.com

Рэспубліка Беларусь, 220123, Мінск, М. Багдановіча, 129а.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку».

220013, Мінск, праспект Ф. Скарыны, 79.

© Калектыў аўтараў, 2002

© Афармленне. ТДА «Аверсэв», 2002

ISBN 985-478-208-5

ПРАДМОВА

Гэты дапаможнік прызначаны настаўнікам і навучэнцам школ, гімназій і ліцэяў для замацавання і ўдасканалвання сваіх ведаў па беларускай мове. Ён складзены ў поўнай адпаведнасці з дзеючай вучэбнай праграмай і падручнікамі па беларускай мове для 8 класа школ з рускай і беларускай мовамі навучання, а таксама з улікам «Адзінага моўнага і арфаграфічнага рэжыму школы».*

Кніга складаецца з дзевяці самастойных раздзелаў: «Словазлучэнне», «Сказы», «Просты сказ: двухсастайныя сказы», «Просты сказ: аднасастайныя сказы», «Просты сказ: няпоўныя сказы», «Просты сказ: сказы з аднароднымі членамі», «Просты сказ: сказы са звароткамі, пабочнымі словамі і выклікамі», «Просты сказ: сказы з адасобленымі членамі», «Спосабы перадачы чужой мовы». Гэтыя раздзелы адпавядаюць асобным навучальным тэмам і размяшчаюцца строга ў паслядоўнасці, вызначанай вучэбнай праграмай і падручнікамі для навучэнцаў 8 класа.

Кожны асобны раздзел змяшчае тры віды пісьмовых прац — дыктанты, пераказы і пераклады, мэтанакіравана

* Праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы з беларускай мовай навучання: Беларуская мова. V—XI класы. — Мн., 2000.

Праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы з рускай мовай навучання: Беларуская мова. V—XI класы. — Мн., 2000.

Антанюк Л. А., Бадзевіч З. І., Кныш М. К., Саматыя І. М. Беларуская мова: Сінтаксіс і пунктуацыя: Падручнік для 8 класа школ з беларускай мовай навучання. Выданне другое. — Мн., 2001.

Тамашэвіч Т. І. Беларуская мова: Падручнік для 8 класа школ з рускай мовай навучання. — Мн., 1999.

СПОСАБЫ ПЕРАДАЧЫ ЧУЖОЙ МОВЫ

ДЫКТАНТЫ

ПАПЕРАДЖАЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ

Прыгоды сяброў

Маленькага Джона і Мача прывялі ў прасторную залу, дзе ў вялікім крэсле сядзеў кароль Англіі. Яго акружалі лорды і прэлатаы. Маленькі Джон уклечыў і падаў каралю пісьмо шэрыфа.

— Хай беражэ вас бог, мой гасудар, міласцівы кароль, — сказаў ён. — Я прывёз вашай вялікасці пісьмо ад шэрыфа горада Нотынгема.

Кароль узяў з рук Маленькага Джона скрутак, распячатаў яго і пачаў чытаць. Волат стаяў на калянях і з захапленнем пазіраў на манарха. І сапраўды, было чым захапляцца: такое велічнае было ўсё яго аблічча, аблічча Рычарда Львінае Сэрца. Мужны прыгожы твар, ясныя блакітныя вочы, магутная і ўладарная постаць. Усё ў ім гаварыла, што гэта — кароль. Маленькі Джон стараўся запамінаць кожную рысу яго твару і постаць, каб потым дакладна апісаць вобраз гэтага царственнага воіна сваім таварышам у Шэрвудскім лесе. (124 словы)

Паводле Дж. Ф. Купера

ЗАДАННЕ

1. Знайсці ў дыктанце простую мову і прааналізаваць пастаноўку знакаў прыпынку пры ёй.

Жнівень

Людзі, калі бачаць паварот ад лета да восені, кажуць: «Прыйшоў Пятрок — апаў лісток; прыйшоў Ілья — апала два».

Луг ужо скошаны. Дзе яшчэ тыдзень таму назад калыхаліся высокія зялёныя травы, блітчалі кветкі, над якімі з такімі вясёлымі песнямі лёталі работніцы-пчолкі, збіраючы мядок, — там цяпер пуста. Адны толькі стагі, як вежы, парасцідаліся па грудочках то тут, то там. Маладзенькая травіца-атава, якая вырасла на пакошы замест старога травы, блішчыць на сонцы, як толькі што ўзышлішы ячмень або авёс, і сцэлецца па зямлі, як павее вецер. Ёй ужо не вырасці да старога. Бусы саўно пазляталі з гнёздаў і ходзяць стадамі па лузе або кружацца высока-высока ў небе, усе роўна як радзяцца яны перад далёкай дарогай. (116 слоў)

Паводле Якуба Коласа

ЗАДАННЕ

1. Знайсці ў тэксце простую мову і растлумачыць пастаноўку знакаў прыпынку ў ёй.

КАМЕНЦІРАВАНЫ ДЫКТАНТ

Ля вытокаў кнігадрукавання

Давайце ўявім, што ў нашыя рукі цудам трапілі скарынінскія кнігі, разгорнем іх.

Надрукаваныя ў дзве фарбы, з прыгожымі літарамі-ініцыяламі і віньеткамі з раслінным арнамен-там, яны, здаецца, знарок створаны на радасць воку. Як прыгожа глядзіцца старонка! Вось багатая шырокая застаўка адкрывае раздзел, пад ёю назва, пад назваю зноў застаўка, але больш вузкая.

Гэтыя застаўкі Скарына перанёс у сваю друкаваную кнігу з тых старых айчынных рукапісаў, што бачыў, магчыма, яшчэ ў Полацку...

Міжволі згадваюцца словы выдатнага рускага гісторыка мастацтва і крытыка У. Стасова: «Тая прыгажосць малюнка, тое майстэрства гравюры, якія на кароткі час прамільгнулі ў выданнях скарынінскіх, ніколі ўжо больш не паўтарыліся ні ў адным выданні царкоўнаславянскага друку на працягу ўсёй паловы XVI, усяго XVII і першай паловы XVIII стагодзяў». (117 слоў)

Паводле А. Клышкі

ЗАДАННІ

1. Знайсці ў тэксце канструкцыю з цытатай.
2. Прааналізаваць яе будову.
3. Растлумачыць пастаноўку знакаў прыпынку.

ТВОРЧЫ ДЫКТАНТ

Майскі снег

Замаразак гэты раз не прыйшоў, хаця раней амаль заўсёды прыходзіў у пару цвіцення. Здарылася горшае. У другой палове дня пайшоў снег. Ён не падаў як звычайна, асобнымі сняжынкамі, а валіў з нізка навіслага неба густым, ледзь не суцэльным месівам. Гэта мокрае месіва асядала на галінкі, напластоўвалася вялікімі шапкамі, і галінкі пад яго цяжарам згіналіся да самага долу.

Снег падаў у гразь і раставаў. У гразі заставаліся шаўкавістыя ружавата-белыя пялёсткі.

Якімку было вельмі шкада саду. А дзед глядзеў на гібель квецені зусім спакойна. Толькі шэрыя дзедавы вочы амаль зусім схаваліся пад калматымі брывамі. Ён абняў Якімку за плечы, прытуліў да сябе і сказаў... (102 словы)

Паводле Я. Курто

ЗАДАННІ

1. Прыдумаць заканчэнне гісторыі.
2. Запісаць тэкст, выкарыстоўваючы сказы з простага мовай.

ВОЛЬНЫ ДЫКТАНТ

Першыя выданні Скарыны

Француск Скарына жыве ў вялікай эпоху Адраджэння, у той час, калі, паводле слоў Фрыдрыху Энгельса, адбываўся «найвялікшы прагрэсіўны пераворот з усіх перажытых да таго часу чалавецтвам». Гэта была «эпоха, якая мела патрэбу ў тытанах і якая спарэдзіла тытанаў па сіле думкі, трасці і характару, па шматбаковасці і вучоўнасці». І далей Энгельс зазначае: «Тады не было амаль ні аднаго буйнога чалавека, які не зрабіў бы далёка падарожжаў, не гаварыў бы на чатырох ці пяці мовах, не вызначаўся б у некалькіх галінах вытворчасці». Такім быў і наш Скарына.

Яго выданні зрабілі ўплыў на ўсё далейшае развіццё кнігадруку ў нашай краіне — згадайма хоць бы Івана Фёдарова, Пятра Мсціслаўца, Сымона Буднага, Васіля Цяпінскага, Івана Вішанскага — і за мяжой, скажам, у Нямеччыне, дзе можна назваць Прыуса Трубэра. (125 слоў)

Паводле А. Клышкі

ЗАДАННЕ

1. Запісаць тэкст у вольнай форме, выкарыстоўваючы канструкцыі з цытатамі.

ВЫБАРАЧНЫ ДЫКТАНТ

Загадквы замак

Праз сто гадоў давялося паляваць у тых краях сыну караля, што кіраваў тады каралеўствам. Калі прынц убачыў па-над лясною гушчэчай нейкія не-

знаёмыя вежы, ён пачаў пытацца ў людзей: «Што гэта такое?» Кожны адказваў па-рознаму. Адны казалі: «Гэта замак, у якім жывуць здані». Другія гаварылі: «Сюды на шабаш з усяго наваколля збіраюцца ведзьмары і вядзьмаркі». Але большасць былі ўпэўненыя, што ў замку жыве людаед, які хапае маленькіх дзетак і зацягвае іх у сваё логвішча.

Прынц не ведаў, каму даваць веры, і тут да яго падышоў адзін стары селянін і сказаў:

— Мой гаспадару, гадоў таму пяцьдзсят чуў я ад свайго бацькі, што ў гэтым палацы ляжыць найпрыгажэйшая ва ўсім свеце прынцэса. Яна павінна праспаць сто гадоў. А потым будзе абуджаная маладым прынцам. (120 слоў)

Паводле Г. дэ Сэжур

ЗАДАННІ

1. Знайсці ў тэксце і выпісаць канструкцыі з простаю мовай.
2. Раствлумачыць пастаноўку знакаў прыпынку пры іх.

КАНТРОЛЬНЫ ДЫКТАНТ

Падарожжа

Адчаліўшы ад гэтага берага, мы паплылі проста на поўдзень. Дзён дзесяць-дванаццаць плылі, не мяняючы свайго кірунку. Харч наш канчаўся, і таму нашы запасы мы стараліся расцягнуць як мага надалей. На бераг мы выходзілі толькі па прэсную ваду.

Я хацеў дабрацца да вусця ракі Гамбіі ці Сінегала, гэта значыць, да тых мясцін, якія прылягаюць да Зялёнага мыса, таму што спадзяваўся сустрэць там які-небудзь еўрапейскі карабель. Я ведаў, што, калі я не сустрэну карабля ў гэтых мясцінах, мне застанецца або плыць у адкрытае мора на пошукі астравоў, або загінуць сярод чарнаскурых — іншага выбару ў мяне не было.

Я ведаў, што ўсе караблі, якія ідуць з Еўропы, куды б яны ні накіроўваліся — ці да берагоў Гвінеі, ці ў

Бразілію, ці ў Ост-Індыю, — праходзяць паўз Зялёны мыс, і таму мне здавалася, што ўсё мае пшчасце залежыць ад таго, сустрэну я ці не якое-небудзь еўрапейскае судна.

«Калі не сустрэну, — казаў я сабе, — мне прагражае верная смерць». (151 слова)

Паводле Д. Дэфо

ПЕРАКАЗЫ

Сяброўства двух геніяў

Лёс не песціў двух вялікіх пэстаў. Але падараваў абодвум шмат сяброў. І самі яны, сустрэўшыся, пасябравалі. Аляксандр Пушкін і Адам Міцкевіч пазнаёміліся ў катрачніку 1826 года. Пушкін толькі што вярнуўся з Міхайлаўскай ссылкі. Міцкевіч жа жыў у ссыльцы ў Маскве. Міцкевіч не адносіўся да людзей, што хутка заводзяць знаёмства. Але пра знаёмства Пушкіным у паэме «Дзяды» ён піша так: «Сустрэліся не многа дзён назад, а гаварылі так, як з братам брат».

Два геніі не адчувалі рэўнасці да славы адзін аднаго. Наадварот дапамагалі, шчыра дзяліліся творчымі задумамі. Вядома, што Пушкін раіўся з Міцкевічам, калі пісаў «Палтаву». Міцкевіч, бліскуча ведаючы гісторыю, зрабіў шэраг удакладненняў. Пушкіну ж, аднаму з першых, ён прачытаў рукапіс «Конрада Валенрода». І Пушкін зрабіў выдатны пераклад на рускую мову часткі паэмы.

Сучаснікі ўспаміналі адзін з літаратурных вечароў, дзе Міцкевіч імправізаваў на розныя тэмы. А ў мастацтве імправізацыі роўных яму не было. Калі паэт закончыў, Пушкін, уражаны, не стрымліваў эмоцый. Ён кінуўся да Міцкевіча, абдымаючы яго, сказаў: «Які геній! Які свяшчэнны агонь! Што я побач з ім!»

Змест

Прадмова 3

СЛОВАЗЛУЧЭННЕ

ДЫКТАНТЫ	7
Папераджальны дыктант	7
Каменціраваны дыктант	8
Творчы дыктант	9
Вольны дыктант	9
Дыктант «Пісьмо па памяці»	10
Дыктант «Правяраю сябе»	11
Выбарачныя дыктанты	12
Кантрольны дыктант	12
ПЕРАКАЗЫ	13
ПЕРАКЛАДЫ	20
Пераклад-пераказ	29

СКАЗ

ДЫКТАНТЫ	33
Папераджальныя дыктанты	33
Каменціраваныя дыктанты	34
Тлумачальны дыктант	36
Вольны дыктант	37
Дыктанты «Пісьмо па памяці»	37
Дыктант «Правяраю сябе»	39
Выбарачны дыктант	40
Кантрольныя дыктанты	40
ПЕРАКАЗЫ	42
ПЕРАКЛАДЫ	49
Пераклад-пераказ	50

ПРОСТЫ СКАЗ: двухсастаўныя сказы

ДЫКТАНТЫ	53
Папераджальны дыктант	53
Каменціраваны дыктант	54
Тлумачальны дыктант	54
Творчыя дыктанты	55
Вольныя дыктанты	56
Выбарачныя дыктанты	60

Дыктант «Пісьмо па памяці»	61
Дыктант «Правяраю сябе»	62
Кантрольныя дыктанты	63
ПЕРАКАЗЫ	66
ПЕРАКЛАДЫ	74

ПРОСТЫ СКАЗ: аднасастаўныя сказы

ДЫКТАНТЫ	91
Папераджальны дыктант	91
Каменціраваныя дыктанты	92
Тлумачальны дыктант	93
Творчы дыктант	94
Вольны дыктант	94
Выбарачны дыктант	95
Дыктант «Пісьмо па памяці»	96
Дыктант «Правяраю сябе»	97
Кантрольныя дыктанты	97
ПЕРАКАЗЫ	99
ПЕРАКЛАДЫ	107

ПРОСТЫ СКАЗ: трыпоўныя сказы

ДЫКТАНТЫ	109
Папераджальны дыктант	109
Каменціраваны дыктант	110
Дыктант «Пісьмо па памяці»	110
Дыктант «Правяраю сябе»	111
Кантрольныя дыктанты	112
ПЕРАКАЗЫ	113
ПЕРАКЛАДЫ	119

ПРОСТЫ СКАЗ: сказы з аднароднымі членамі

ДЫКТАНТЫ	121
Папераджальныя дыктанты	121
Каменціраваныя дыктанты	123
Тлумачальны дыктант	124
Творчыя дыктанты	125
Вольны дыктант	126
Выбарачныя дыктанты	127
Дыктант «Пісьмо па памяці»	129
Дыктант «Правяраю сябе»	129
Кантрольныя дыктанты	130
ПЕРАКАЗЫ	132
ПЕРАКЛАДЫ	140

**ПРОСТЫ СКАЗ: сказы са звароткамі,
пабочнымі словамі і выклічнікамі**

ДЫКТАНТЫ	146
Тлумачальны дыктант	146
Вольныя дыктанты	147
Выбарачны дыктант	149
Дыктант «Пісьмо па памяці»	149
Дыктант «Правяраю сябе»	150
Кантрольны дыктант	151
ПЕРАКАЗЫ	152
ПЕРАКЛАДЫ	157

ПРОСТЫ СКАЗ: сказы з адасобленымі членамі

ДЫКТАНТЫ	162
Папэраджальны дыктант	162
Каменціраваны дыктант	163
Тлумачальны дыктант	164
Вольныя дыктанты	164
Выбарачныя дыктанты	166
Дыктант «Пісьмо па памяці»	167
Дыктант «Правяраю сябе»	168
Кантрольныя дыктанты	169
ПЕРАКАЗЫ	171
ПЕРАКЛАДЫ	179

СПАСАБЫ ПЕРАДАЧЫ ЧУЖОЙ МОВЫ

ДЫКТАНТЫ	192
Папэраджальныя дыктанты	192
Каменціраваны дыктант	193
Творчы дыктант	194
Вольны дыктант	195
Выбарачны дыктант	195
Кантрольны дыктант	196
ПЕРАКАЗЫ	197
ПЕРАКЛАДЫ	204
Пераклады-пераказы	206

